

Nie święci garnki lepią

Artur Węgrzyński, wychowawca w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii nr 1 w Szczecinie

Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii nr 1 w Szczecinie mieści się w poniemieckiej willi otoczonej kompleksem leśnym. Z założenia jest placówką małą, kameralną, bowiem tylko taka może zapewnić poczucie bezpieczeństwa i równocześnie sprawić, że nikt spośród wychowanków nie będzie anonimowy. Integralną częścią ośrodka są Szkoła Podstawowa nr 4, realizująca program nauczania drugiego etapu edukacyjnego, oraz internat. Od początku swojego istnienia, tj. od 1997 roku, placówka jest przeznaczona dla chłopców w normie intelektualnej, niemogących jednak odnaleźć się w standardach szkół ogólnodostępnych.

Zainteresowanie kulturą, szeroko pojmowaną sztuką i ich wpływem na rozwój osobniczy człowieka w istotnym stopniu ukształtowały kierunek mojej pracy wychowawczej. Korzystając z fachowej literatury i różnego rodzaju publikacji, zgłębiałem wiedzę dotyczącą psychofizycznego rozwoju dziecka, relacji dzieci i młodzieży ze światem, sposobów ekspresji. We wrześniu 2002 roku zacząłem realizować program *Wychowanie poprzez sztukę*, będący podsumowaniem moich przemyśleń i doświadczeń, a jednocześnie projekcją planów na przyszłość. W niniejszym artykule chciałbym podzielić się refleksjami na temat

przebiegu realizacji programu – opisać, jak rozwija moich wychowanków, jak podnosi jakość pracy placówki i jak doskonali mnie jako człowieka i pedagoga.

Twórcza ekspresja

Celem programu jest kształtowanie u młodych ludzi samodzielności myślenia, a co za tym idzie – umiejętności odkrywania i rozwiązywania problemów w społecznie akceptowany sposób. Przebieg kolejnych etapów programu zapewnia wychowankom wypoczynek i relaks, ale jednocześnie zakłada wyrwanie ich z błogostanu, poruszenie sumienia, ukazanie konfliktów i sprzeczności, wskazywanie nowych zakresów działania.

Założyłem dwupoziomową realizację programu. Poziom pierwszy opiera się na poznawaniu podstawowych zagadnień teoretycznych, wybranych wiadomości z dziejów sztuki oraz ilustrowaniu ich wybranymi, dostępnymi przykładami – między innymi poprzez wyjścia do muzeów, galerii, na wystawy, uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych Szczecina, udział w lekcjach muzealnych. Poziom drugi polega na stwarzaniu wychowankom sytuacji umożliwiających ekspresję, aby mieli okazję poczuć się twórcami dzieł sztuki.

Zaplanowane działania powinny w sposób naturalny wywoływać ekspresję wychowanków, by w efekcie inspirować ich do aktywności. Na pierwszym poziomie ekspresja ma cechować się instynktownym, spontanicznym, autentycznym, nieuświadomionym i twórczym wyrażaniem cech osobowości wrodzonych i nabytych, na drugim zaś powinna być ukierunkowana, zorganizowana, uświadomiona, odtwórcza, podporządkowana regułom społecznego zachowania się – ma wyrażać cechy osobowości nabyte w procesie społecznego doświadczenia, a także naśladowcze formy i treści działania.

Zabawa, nauka i praca

Realizacja programu stała się możliwa dzięki nawiązaniu współpracy z Miejskim Ośrodkiem Kultury w Szczecinie-Dąbiu, z tamtejszą pracownią ceramiczną kierowaną przez panią Dorotę Maziakowską, a także utworzeniu warsztatu ceramicznego w zaadoptowanym pomieszczeniu gospodarczym na te-

renie Ośrodka. Wspólnie z wychowankami wybudowaliśmy nawet plenerowy piec do wypału ceramiki.

Głównymi celami zajęć uczyniłem zapoznanie wychowanków z zanikającym zawodem ceramika, ale przede wszystkim umożliwienie im obcowania z tak plastycznym i jednocześnie niewyszukanym materiałem, jakim jest glina ceramiczna – surowiec tani, łatwo dostępny, prosty w obróbce, a równocześnie, jak żaden inny, dający człowiekowi poczucie stwarzania. Ponadto modelowanie gliny plastycznej w znacznym stopniu wpływa na rozwój zdolności manualnych, a także rozładowuje negatywne emocje wywołane sytuacjami stresowymi.

Realizacja zadań wytwórczych w procesie technologii obróbki ceramicznej ma ogromne znaczenie w kształtowaniu postaw społeczno-moralnych i intelektualnych związanych z dyscypliną. Jest to praca atrakcyjna zarówno dla chłopców, jak i dziewcząt, łatwa, przyjemna i użyteczna. Stwarza sytuacje, w których wychowankowie świadomie i aktywnie uczestniczą w całym procesie tworzenia. Uczą się przez odkrywanie, obserwację, przeżywanie, działanie praktyczne i poznawcze.

Cele realizacji programu na pierwszym i drugim poziomie:

- budzenie zainteresowania dorobkiem kulturalnym własnego narodu i całej ludzkości,
- wdrażanie do kulturalnego, miłego i pożytecznego spędzania czasu wolnego,
- przygotowanie wychowanków do świadomego odbierania sztuki, obcowania z nią,
- rozwijanie wrażliwości na estetykę i piękno,
- rozwijanie procesów poznawczych,
- ujawnianie i rozwijanie zainteresowań i uzdolnień plastycznych, sprawności manualnej i koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- pobudzanie motywacji do pracy twórczej dla przyjemności, a nie dla oceny,
- uczenie współdziałania i wspólnego tworzenia dzieł artystycznych,
- wyrabianie umiejętności samodzielnego wyboru formy, którą chcemy wykonać,
- skupienie uwagi na wykonanej pracy – wyciszenie wychowanków,
- zainteresowanie procesem technologicznym i efektem końcowym,
- rozwijanie umiejętności z zakresu organizacji stanowiska pracy,
- rozwój postawy samorealizacji i tolerancji,
- wstępne przygotowanie do życia w rzeczywistości określanej jako „cywilizacja obrazu”.

Treści i metody

Propozycje dotyczące treści programowych, czyli określających zakres i wybór treści metodycznych, ułożyłem tak, by wpisywały się w wychowawczy wymiar

podejmowanych działań. Treści merytoryczne, przekazywane wychowankom, miały stać się inspiracją do działania. Do programu włączam także wiadomości z zakresu literatury, teatru, filmu i muzyki. Wiedzę o sztuce wykorzystuję jako sposób na wyjaśnienie podopiecznym mechanizmów panujących w świecie i staram się wskazywać im drogi do rozwiązywania najważniejszych problemów społecznych. Dlatego, między innymi, założyłem dwupoziomowy tok programu.

Podczas realizacji programu stosuję następujące metody: podające – wykład, prelekcję, pogadankę, dyskusję; eksponujące – pokazy, filmy, ekspozycje dzieł sztuki; praktyczne – pokaz z objaśnieniem, pokaz z instruktażem, ćwiczenia. Dla poziomu pierwszego dominującymi stały się metody podająca i eksponująca, a na poziomie drugim – metoda praktyczna (wprowadzana przede wszystkim w pracowniach ceramicznych).

Łagodzenie negatywnych emocji

Tworząc program *Wychowanie poprzez sztukę* uwzględniłem założenia zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i programie wychowawczym placówki. Zgodnie z tematyką do programu włączam zagadnienia z matematyki (kształty, bryły, linie, proporcje itp.), przyrody (kształty, wielkości, zmienność zjawisk, porządkowanie i utrwalanie zjawisk w przyrodzie), języka polskiego (umiejętność werbalnego opisu zjawisk wizualnych i plastycznych), muzyki (barwy, tony, rytmy, kontrasty).

Każdy kolejny roczny cykl realizacji programu coraz intensywniej rozbudza zainteresowania chłopców dorobkiem kulturalnym Szczecina. Sukcesywnie przyswajają wiedzę dotyczącą ważniejszych pomników, budowli, zabytków, muzeów naszego miasta i potrafią się nią dzielić – szczególnie z młodszymi wychowankami. Okazją do zaprezentowania kompetencji są również organizowane w Ośrodku konkursy wiedzy o Szczecinie. Zdobyte informacje sprzyjają procesowi adaptacji oraz świadomości bycia członkiem lokalnej społeczności. Istotne jest to szczególnie dla wychowanków pochodzących z innych rejonów Polski. Łagodzi ich negatywne emocje związane z nowym miejscem zamieszkania.

Chłopcy, w stosunku do stanu początkowego, zmieniają podejście do spędzania czasu wolnego. Uczą się, że aktywność poznawcza jest o wiele bardziej owocna niż „objanie się”. Już po kilku odwiedzinach w takich miejscach, jak muzea, potrafią się właściwie zachowywać (z czym na początku prawie zawsze są problemy). Często wzajemnie się dyscyplinują. Następuje także rozwój ich wrażliwości na otaczający świat, komentowanie dzieł sztuki staje się dla nich normą. Opisanie np. rzeźby bądź obrazu nie sprawia im problemu – robią to sprawnie i pewnie, wciąż wzbogacają swoje słownictwo.

Każdy z wychowanków przychodzących do naszego Ośrodka jest indywidualistą. Program *Wychowanie poprzez sztukę* daje chłopcom w odpowiednim momencie – zazwyczaj w drugim semestrze – możliwość współdziałania, pracy zespołowej. Łatwo zauważyć, że ich początkowa bezradność szybko ustępuje miejsca samodzielności w doborze metod, form i technik pracy. Zachowanie chłopców podczas prac w ramach programu jest dowodem na to, że potrafią się mobilizować i wyciszać. Podczas zajęć nigdy nie było konfliktów, niesnasek, agresji.

Uczestnicy programu potrafią opowiedzieć, na czym polega praca ceramika, jakie są etapy tej pracy i w skrócie wyjaśnić proces technologiczny – wymienić przybory i narzędzia oraz ich przeznaczenie. Wiedzą, jak ważne jest przygotowanie stanowiska pracy, znają zasady BHP i utrzymywania porządku w trakcie zajęć i po ich zakończeniu. Ponadto wychowankowie stają się tolerancyjni wobec siebie. Na początku dość często krytykują swoje prace i siebie nawzajem. Po kilku zajęciach potrafią w każdym dziele dostrzec coś ciekawego i pozytywnie ocenić pracę kolegi. Szybko dochodzą do wniosku, że tworzenie prac dla własnej przyjemności jest ważniejsze niż zdobycie dobrej oceny.

Współpraca i integracja

Tolerancja i integracja ma dotyczyć nie tylko wzajemnych relacji moich podopiecznych, ale także wykroczyć poza placówkę. Stało się to możliwe dzięki zorganizowaniu wspólnie z MOK Dąbie w roku szkolnym 2003/2004 projektu wymiany dzieci i młodzieży. Moi wychowankowie zostali włączeni w działania realizowane w ramach polsko-niemieckich trzyczęściowych warsztatów ceramicznych. Dwie części odbyły się w Niemczech, w Landhoff Arche Gross-Pinow. Część polska realizowana była u nas i w MOK Dąbie. Nasi chłopcy, mimo barier językowych i niewielkiego doświadczenia, szybko zaprzyjaźnili się i chętnie współpracowali z niemieckimi uczestnikami warsztatów.

Kolejny wspólny projekt z MOK to zrealizowane w 2007 roku warsztaty fotograficzno-malarskie pt.: „Prawobrzeżne lotniska Szczecina”. Miały one ukazać relację między mistrzem a uczniem. Grupa naszych chłopców miała możliwość uczestniczenia w zajęciach, wykładach, wycieczkach. Uczyli się podstaw fotografii, malarstwa, kompozycji obrazu itp. Finałem był wernisaż w Klubie Delta, gdzie zaprezentowane zostały prace artystów oraz naszych wychowanków. W 2008 roku w Pałacu Prezydenckim Urzędu Miejskiego odbyła się prezentacja folderu *Prawobrzeżne lotniska Szczecina. Prawobrzeże dawniej i dziś*. Towarzyszyła jej wystawa prac wykonanych podczas warsztatów.

W następnym roku odbyła się kolejna edycja warsztatów – „Warsztaty Ceramiczne – Szczecińskie

Towary”. Moi wychowankowie poszerzali swoje wiadomości, umiejętności, sprawność manualną, uczyli się, jak malować i ozdabiać ceramikę, tworzyć nowe prace i wypalać je w różnych typach pieców. Finałem była wystawa prac w Delcie – „Towary Szczecińskie”, a także w galerii Koński Kierat.

Integracja ze środowiskiem zewnętrznym odbywa się dzięki cyklicznemu udziałowi wychowanków w takich przedsięwzięciach, jak: Młodzieżowy Przegląd Artystyczny w Policach czy też Dni Lasu w Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Kliniskach. Biorę czynny udział w organizacji tych imprez. Wystawiamy wtedy prace chłopców, a oni, wraz ze mną, stają się instruktorami warsztatów ceramicznych dla grup dzieci i młodzieży biorących udział w imprezach.

Zawsze są dumni, gdy wystawiamy ich najciekawsze dzieła. Kilka wystaw można było oglądać między innymi przez dwa lata w patio Zachodniopomorskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli, okazjonalnie w Szkole Podstawowej nr 35 i Szkole Podstawowej nr 37 oraz w Galerii Pod Fontanną.

Staram się także uczyć chłopców bezinteresowności i rozbudzać w nich empatię. Dlatego część ceramiki trafia na kiermasze i jest przekazywana na rzecz akcji charytatywnych. Pozyskane w ten sposób środki zasilały między innymi konto Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

Zakończenie

Wszelkie działania twórcze wychowanków ośrodka sprzyjają integracji grupy, pozwalają na utożsamianie się z nią oraz niwelują poczucie alienacji nowych chłopców. Również i mnie, jako wychowawcy, wspólne zajęcia umożliwiają lepsze poznanie poszczególnych wychowanków i zrozumienie motywów ich postępowania. Szczególnie satysfakcjonującym mnie i oczekiwanym efektem wspólnych warsztatów jest doskonalenie komunikacji dwustronnej. Chłopcy wiedzą, że mogą przyjść do mnie z każdym problemem, a ja będę starała się pozytywnie go rozwiązywać, zarówno w sferze indywidualnych oczekiwań, jak i na polu twórczości artystycznej, czy w kwestiach technicznych.

Tworzenie i realizowanie własnego programu jest dla mnie ważne, gdyż pozwala mi na spełnianie się jako wychowawcy, pedagoga, a także człowieka pragnącego propagować wszelkie formy, a także przejawy szeroko pojętej sztuki wśród młodych ludzi z emocjonalnymi deficytami. Różnorodność działań w ramach mojego programu sprawia mi ogromną satysfakcję, a osiągnięte efekty stają się motorem do realizacji bieżących i nowych pomysłów. W związku z osiągnięciami wynikającymi z realizacji programu *Wychowanie poprzez sztukę*, zamierzam kontynuować go w kolejnych latach i modyfikować zgodnie z zaistniałymi potrzebami.